

11. Jiří Frejka, Rozhlas jako věc umění a jako věc obecně prospěšná. In: Nové české divadlo 1930–1932, Praha 1932
12. Vlastně spíše v hlasech rozhlasového pásma. Prokázal to Zdeněk Bartoš ve sborníku Václav Růt, rozhlas, 1936–1996. Praha, SRT 1997
13. Václav Růt, in: Týdeník Čin V, 1993, ss. 1932 a 471
14. Otakar Zich, Estetika dramatického umění, Praha 1931
15. Václav Růt, Divadlo a rozhlas, s. 96
16. Václav Růt, Rozhlasová forma a rozhlasový posluchač, Slovo a slovesnost II, 1936, s. 223
17. Václav Růt, Co je montáž? Radiojournal XIV, 1936, č. 34, s. 2
18. Václav Růt, Divadlo a rozhlas, s. 17
19. Václav Růt, Divadlo a rozhlas, s. 17–18
20. Josef Branžovský, soustředěn na Růtovy formulace, přehlédl podnětnou hrst příspěvků Frejkových.
21. Václav Růt, Rozhlasová forma a rozhlasový posluchač, Slovo a slovesnost II, 1936, s. 223
22. Ivo Osolsobě, in: Otakar Zich, Estetika dramatického umění (EDU). Praha 1986, s. 387
23. Otakar Zich, EDU, Praha 1931, s. 44–45 (Praha 1986, s. 36)
24. Otakar Zich, EDU, Praha 1931, s. 52 (Praha 1986, s. 42)
25. Otakar Zich, EDU, Praha 1931, s. 53 (Praha 1986, s. 43)
26. Ivo Osolsobě, in: EDU, Praha 1986, s. 382–383
27. Ivo Osolsobě, in: EDU, Praha 1986, s. 384
28. Ivo Osolsobě, Ostenze, hra, jazyk, Brno 2002, s. 229
29. Ivo Osolsobě, Ostenze, hra, jazyk, Brno 2002, s. 230
30. Václav Růt, Divadlo a rozhlas, Praha 1963, s. 10
31. Josef Branžovský, Příspěvek k dějinám rozhlasu II (Vývoj českého rozhlasového pásma v letech 1934–1945), s. 29–30
32. Václav Růt, Divadlo a rozhlas, s. 11
33. S. L. Rubinštejn, Základy obecné psychologie, Praha SPN 1967, s. 311
34. F. Hyhlík – M. Nakonečný, Malá encyklopedie současné psychologie, Praha, SPN 1977, s. 162
35. Václav Růt, Divadlo a rozhlas, s. 45–46
36. Jan Mukařovský, Otakar Zich II. In: Studie z estetiky. Praha, Odeon 1966, s. 331 (též Studie z poetiky, tamtéž, 1982, str. 288)
37. Milan Jankovič na konferenci Oleg Sus redivivus a ve stejnojmenném sborníku, Brno, FF MU 1994
38. Jan Mukařovský v Časopise pro moderní filologii 19, Praha 1932–1933, str. 318–319
39. K. E. Gilbertová a H. Kuhn, Dějiny estetiky, Praha, SNKLU 1965, str. 421–422
40. Guido Morpurgo-Tagliabue, Současná estetika, Odeon, Praha 1985, str. 33
41. Eva Foglarová na konferenci Oleg Sus redivivus, 1992.
42. Jan Mukařovský, viz odkaz 36 (Otakar Zich II.)
43. Petr Kaiser, Významová představa Otakara Zicha a sémiotika tvaru literárního díla, in: Česká literatura 1992, č. 4, str. 339 a 345.

František Gel

Kdo to má poslouchat?

Pod tímto názvem otiskl František Gel (1901–1972), soudnickář, novinář, publicista a legendární reportér z Norimberského procesu s válečnými zločinci, příspěvek v Literárních novinách (č. 28, 15. 7. 1961). Je věnován práci v zemědělské redakci Československého rozhlasu.

Náš host – muž svým povoláním společností velmi užitečný – se zamyšleně podíval na přijímač a potom řekl: „Vy ještě píšete pro noviny, vidíte? Tak prosím vás napište o rozhlasu. Já se večer vracím domů, ruce od práce vytahané až po sem (ukazuje na kolena), otevřu rádio, a co slyším? Práce – práce – třebaš včera: jak se kdesi sázejí erteple. Kdo to má poslouchat?“

„Kdo to má poslouchat?“ Řečnická otázka často vyslovovaná zřejmě vyžaduje – navzdory definici – fundovanou odpověď. A protože ty inkriminované neposlouchatelné 'erteple' (které jsme 21. dubna náhodou slyšeli) byly produktem Zemědělské redakce, začali jsme před těmi dvěma měsíci ty zemědělské relace poslouchat pravidelně. Tak říkajíc bez milosti; k sobě a svému rovněž městskému okolí. A zde je svědecká výpověď podle vážné formule: „Vypovím čistou ... úplnou ... a nic nezamílím.“

I nezamílčuje se, že zemědělské relace byly také podepsanému zpočátku skutečně neposlouchatelné. Úplná pravda je ovšem trochu složitější. Podepsaný je, jako většina posluchačů mluveného rozhlasu, zvyklý poslouchat zprávy. To znamená, že se bezděky snaží v duchu vidět líčenou situaci, v tomto případě dejme tomu ty konkrétní Dolní Makopsy i ten konkrétní litr mléka, o němž se reportér v potu mikrofonu hrdí se zadrhujícím jednot-

livě hospodařícím rolníkem. Za to, že vyslechl expozici, posluchač očekává zprávu o události, zejména o jednorázové, svébytně zajímavé nebo o sobě důležité události, jako je sportovní výsledek (včetně Sportky), spuštění nové elektrárny, počet víkendových havárií či utonulých apod. Po skončení zemědělské reportáže z Dolních Makopsů však našinec-posluchač má dojem, že se o žádné události nedozvěděl. Neboť litr mléka, nevidáno, se ráno přinese z mlékárny. (Událost a jaká! by teprve byla, kdyby nebyl.) A vůbec – kde ty Dolní tenoc? Vůbec a takže ...

Ale polehoučku člověku svítá, že koukal drobnohledem na čtverečný milimetr fresky; že slyšet jednu dvě zemědělské relace znamená prohlížet hodinářskou lupou veliký goblén: ovšemže vidí jen nezajímavé niti nebo z čeho to je. Tohle poznání je, myslím, první stupeň posluchačské aklimatizace nebo lépe: apercepční akomodace městského posluchače zemědělského vysílání. V tomto stádiu totiž dítě Prahy čili sourozenec Měst pojme podezření, že se v těch Dolních, Horních, Prostředních a jiných Makopsech patrně dějí nějaké veliké věci. Zaimponovat natrvalo dítěti matky měst není ovšem lehké, zvláště jde-li o dítě odrostlá od čtyřicítky výše. Neboť tyto odvodní ročníky byly za mlada vychovávány v přesvědčení, že největší vynálezy má lidstvo už za sebou. Před desítkou tisíciletí přestal neznámý karmelský Natufijec škubat obilí rukama: v jeho aurignacské lebce se zrodila myšlenka vzít ohnutý kus dřeva a vpravit do vnitřního ohbí klacku obroušené kousky štěpeného pazourku. Srp – praotec všeho, i dnešního žňového náčiní, byl na světě. „Škoda že našinec tenkrát nezažil tu obrovskou technickou revoluci. Muselo to být úžasně za-

jímavé...“ říká si městský člověk při četbě Dějin světa, a ještě včera by byl zavolal do vedlejšího pokoje: „Prosím tě, vypni to rádio – už zase z toho padají krumpáče, zvané teď pro změnu fázové žně...“

Včera není dnes. Dnes se jde podepsaný svědek podívat na zdroj těch fází zblízka. Vejdete do Zemědělské redakce Čs. rozhlasu a rázem cítíte, že jste ve štábu prvního bojového odřadu (což je paradoxon jen v došlouném smyslu vojenském).

Mluví šéfredaktor Zemědělské redakce, inženýr zemědělské ekonomie Slavomír Vosecký: První sklizeň s trochou mechanizace byla sklizeň *vazačová*. Pokosené obilí do snopů, snopy do panáků, panáky na mlat. Nevýhody: velká a dlouhá dřina. Vysoké náklady. Přesli jsme na další vývojový stupeň, na sklizeň *kombajnovou*. Kombajn = pojízdna žací lišta + mlátička.

Teď však máme veškeré předpoklady i pro převratnou sklizeň *fázovou*. DVOUFÁZOVÁ: 1. – pojízdna kosa skládá požaté obilí do řádků. 2. fáze – kombajn = pojízdna sběrací zařízení + mlátička, pak lis nebo řezačka slámy. Výhody: rychlá sklizeň, pole okamžitě čisté pro směsky. TŘÍFÁZOVÁ SKLIZENĚ: 1. Pojízdna kosa žne. 2. Pojízdna sekačka obilí sbírá a fouká je do velkoobuhovného vozu. 3. Vůz odváží obilí ke stacionární mlátičce.

Číselně vyjádřeno:

Celkové náklady na 1 ha v Kčs
a spotřeba lidské práce v hodinách

při sklizni vazačové	868,-	80,00
při sklizni kombajnové	711,-	36,50
při sklizni dvoufázové	492,-	29,35
při sklizni třífázové	205,-	24,25

Šéfredaktor domluvil. Svědek mlčí. Přestal závidět Natufijcům. Má svou vlastní technickou revoluci. A jakou!

Mluví redaktor Jan Hroza, tichý usměvavý fanatik svého povolání. Tvrdí se o něm, že slyší na 100 kilometrů zakdákat slepici, kterou někdo přiměl snést o vajíčko víc, než je norma. To je ovšem přehnáno, ale jen mírně. Faktum je, že má úžasný instinkt pro pokrok zemědělství a že má dar plastického vidění reálné budoucnosti.

Mluví redaktor Jan Hroza: Do roku 1970 má zemědělství být na úrovni průmyslu. Bude. Podívejte se na třeboňskou velkovýrobu: kapacita 2 200 prasat. Obsluha 1 člověk a průmyslová televize. Výhled 4 000 na 1 člověka. – Poblíž velkých měst budou drůbeží farmy. Kapacita: 10 000 kusů drůbeže. Každá z 15 000 slepic sneše do roka 200 vajíček a pak ještě bude jedlá. Obsluha

farmy: 1 člověk! – Krávy dnes netahají, proto se nedostanou z chléva, což je jednou z příčin tuberkulózy. Zavadíme volné ustájení a dávkovou pastvu. Pastva měla nevýhody: kráva jeden m² spásala a 10 m² přitom zadupala. Problém vyřešen posuvnými ohradníky...

Svědek shrnuje: v našem zemědělství se začínají dít velké věci. Naše nové zemědělství se má a bude od starého lišit duchem i technikou tolik, jako se dnešní štěpení hmoty v Řeži liší od někdejšího štípání pazourku na Karmelu. Všechny změny, všechno úsilí se věrně zrcadí v zemědělských relacích rozhlasu. Proč tedy jsou tolik kritizovány?

Odpověď není snadná. Faktum např. je, že „neposlouchatelné erzteple“ byly reportáž ve své kategorii znamenitá. Redaktor Jan Hroza zvěděl, že si na státním statku Zruč nad Sázavou nějak upravili sázeč brambor. Jednoduchá úprava přinesla 90 % úspory na penězích, na 93 % snížila počet pracovníků. Reportáž na místě natočená končila:

Mechanizátor: „Když by některej měl zájem o předělání toho sázeče, jsme mu ochotni to okázat.“ Hroza: „A kdyby vás někdo požádal o nákresy?“ Mech.: „Ano, jsme ochotni mu to poslat.“ Hroza: „Děkuji vám.“

35 JZD telefonovalo, telegrafovalo, psalo o nákresy. Do Zruče n. S. přijel výrobní náměstek závodu na výrobu zemědělských strojů. – Všechno na základě jedné relace rozhlasu!

Dne 30. VI. t. r. se vysílala reportáž brněnské redaktorky o žních v JZD Hrušky na Břeclavsku. Zvukový záznam obsahoval tyto historické věty:

Agronom Jaroslav Trecha: „Dneska už nepočítáme zapojit do žní ani jedinou ženu. Ženské budou pracovat v zelenině, sbírat okurky, rajčata...“ Předseda MNV František Úlehla: „Taktéž je potřeba, aby se odbourala ta těžká práce žen u mlátičky, když byla těch 7 – 8 hodin v tom prachu. Dneska se na to budou jen dívat a budou se smát, jak za ně pracují stroje.“ Svědek neslyšel, že by po této relaci byl zaburácel zasloužený potlesk milionové obce posluchačské...

Svědek usuzuje: Kolektiv Zemědělské redakce má pravdu v tom, že se soustřeďuje na svůj hlavní úkol: být kolektivním propagátorem, agitátorem a organizátorem ve službách nového zemědělství. Z toho plyne určitá odbornost relací, jež mnohého laika odrazuje. Je-li příliš nesnadné zpolarizovat obsah relace bez újmy na odbornosti, snad by bylo možné zařadit občas zemědělskou relaci pro nezemědělce. A zlepšovat tím psychologickou atmosféru. Tak či onak – určitě by bylo možné zvýšit úroveň ohlašování a zejména odhlašování zemědělských reportáží. Dosavadní způsob je většinou příliš stereotypní a namnoze až mechanicky moralizující. Gel

ROZHLASOVÁ TECHNIKA

Filip Rožánek

Český rozhlas si s internetem rozumí už 15 let

V roce 2009 je to patnáct let od chvíle, kdy Český rozhlas vstoupil do internetového prostředí. Už pár let poté, kdy světu na této síti zprostředkoval první informace, zdatně využíval všechny nové možnosti, které multimedialní věk přinesl. Milou připomínkou patnáctiletého výročí je skutečnost, že právě Český rozhlas byl požádán, aby v Praze hostil další ročník prestižní konference Evropské vysílací unie s názvem „Multimedia Meets Radio“.

Od zprávy po virtuální realitu

Vyjmenovat přelomové okamžiky, které dlouhou historii rozhlasových projektů na internetu provázejí, je těžký úkol. Rodiče také neřekají, které ze svých dětí mají nejradši. Podívejme se proto na několik milníků s vědomím, že jde o nutný kompromis.

Český rozhlas zprovoznil svou první internetovou prezentaci v listopadu 1994. Stalo se tak ještě prostřednictvím protokolu *gopher*, který byl určitým předchůdcem dnešních webových stránek, jak je všichni známe. Šlo o čistě textové rozhraní, které vzniklo pro velmi jednoduché počítače, a proto se s nějakými vymoženostmi ani nepočítalo. V té době ani internet nebyl běžným nástrojem, který by hojně využívaly domácnosti, stále dominoval spíše v akademické sféře. Proto i první obsah, který rozhlas touto cestou nabídl, spočíval v anglickém zpravodajství, které vznikalo v zahraničním vysílání, tedy v Radiu Praha.

Důkazem rychlého vývoje internetu je, že během dvou let rozhlas (a nejen on) nevyhovující *gopher* opustil a pokročil na web. V roce 1996 se díky tomuto kroku k anglickým textovým zprávám přidal živé vysílání ve formátu RealAudio. České stránky má rozhlas od roku 1998. Od té doby rychle rostou a rozvíjejí se. Z původní jednoduché stránky se stal velký portál plný informací. Začali jsme pár sekce o přírodě a vědě, teď už pod *rozhlas.cz* patří přes 100 sekcí. Co stanice a projekt, to jedna sekce našeho webu.

Od roku 2001 jsme přidali obsah pro mladé návštěvníky, který zaštiťovala značka Radium. Autoři tohoto projektu později stáli u zrodu stanice Radio Wave pro mladé posluchače, která v současné době vysílá v digitální televizní síti, ze satelitu, v kabelových televizích a přes internet.

Avšak nejdynamičtějším rozvojem prošel rozhlasový web v posledních pěti letech. Nabídl jsme nové služby pro pohodlnější poslech našich pořadů a stanic, jako jsou různé přehrávače, nové formáty souborů pro rozdílné operační systémy, a také samozřejmě podcasting. Jednou z nejoblíbenějších služeb je Rádio na přání, obří archiv se záznamy většiny pořadů, odvysílaných od roku 2004. Tyto záznamy jsou zdarma a je možné je volně ukládat do počítače. Jedinou výjimkou jsou autorský chráněné materiály, například pořady s hudbou.

Rozhlas si rozumí se sociálními sítěmi a službami, zahmovanými pod označení Web 2.0. Najdete nás na You-

Tube, MySpace, Twitteru i Facebooku. Kdo má svou postavičku ve virtuálním počítačovém světě Second Life, ten může navštívit rozhlasové studio na ostrově Bohemia.

Multimédia a my

Jak Český rozhlas chápe multimédia? Většinou tímto výrazem označujeme internetové aktivity rozhlasu, které kombinují zvuk, text, fotografie, animace a také video nebo různé interaktivní prvky, třeba mapy.

Děti na našich stránkách rády hrají jednoduché hry, které rozvíjejí jejich vnímání a paměť. Starší studenti se zase mohou seznámit s povinnou četbou a velikány české i světové literatury prostřednictvím dramatizací z archivu Českého rozhlasu. Tento projekt s názvem Čtenářský deník vymyslela stanice Vltava.

Jak už bylo zmíněno, web Českého rozhlasu má více než 100 sekcí. Část z nich jsou solitérní projekty, které jsou zcela nebo z velké části postaveny na multimédiích. V uplynulých 15 letech jich bylo přes patnáct a většina z nich popularizovala vědu a přírodu. Často jsme se zaměřovali na ochranu ohrožených druhů zvířat. Umožnili jsme ale také nahlédnout do zákulisí Českého rozhlasu, nebo jsme upozorňovali na problémy ve společnosti či historické události. Jedním slovem bychom multimedialní projekty Českého rozhlasu shrnuli jako VZDĚLÁVÁNÍ, které je ostatně jedním z pilířů veřejné služby.

Začalo to u čápů

V roce 1995 rodinná stanice Praha odstartovala projekt Africká odysea, který se už v roce 1997 dočkal svých vlastních webových stránek. Podstatou projektu bylo poznání života a migračních cest čápů černých. O jejich každoročních letech do teplých krajín, přesněji řečeno do Afriky, byly k dispozici jen kusé informace. Zároveň měl rozhlas příležitost vyzkoušet nové technologie, které se tou dobou teprve rozvíjely, například dnes už naprosto běžný systém GPS, známý z turistických a automobilových navigačních systémů.

Vybraní čápi měli nápaditě řešené batůžky s vysílačem. Díky nim se každých 20 minut aktualizovaly informace o pozici čápů. Dalo se jim tedy jít takřka v patách – kdyby ovšem čápi něco jako paty měli.

Od roku 1997 se první texty, mapky a fotografie z průběhu Africké odysey objevovaly na webu zahraničního vysílání Českého rozhlasu. Brzy přibýly také zvukové ukázky a o rok později se objevil i první jednoduchý videopřenos z webové kamery, umístěné poblíž hnízda černých čápů. Čtyři měsíce tak každý mohl vidět samici Kristýnu, jak se stará o mláďata.

Ze začátku rozhlas používal vlastní mapy, později využil možností prostředí Google Maps, kde jsou kromě klasického mapového zobrazení i satelitní snímky.

Obří úspěch Africké odysey, podporovaný zájmem

sdělovacích prostředků, vedl k dalším projektům, většinou se zvířecími hrdiny. Africká odysea je vlastně prababičkou multimediálních projektů v Českém rozhlasu, ale i v dnešní době si zaslouží náš respekt.

Mládě milénia

Návštěvníci našich stránek si sledování zvířat na monitorech počítačů oblíbili. A to stále mluvíme o době, kdy převládalo vytáčené telefonické připojení k internetu, které v závislosti na kvalitě pevné linky buď nefungovalo vůbec, nebo se plazilo jako želva, abychom zůstali u příměrů ze zvířecí říše. Čápi byli sice roztomilí, ale s přelomem tisíciletí bylo žádoucí nabídnout něco většího.

Tím správným hrdinou pro další přenos se ukázal být nosorožec, konkrétně vzácný nosorožec bílý, kterého najdete jen v několika málo zoologických zahradách po celém světě. Ze ZOO ve Dvoře Králové přišla potěšující zpráva, že jejich samice nosorožce bílého čeká mládě.

Jeho narození očekávali nejen ošetřovatelé, ale také pět webových kamer Českého rozhlasu. Namontovány byly právě včas: mládě se totiž narodilo jen šest dnů po začátku přenosů, ve čtvrtek 29. června 2000. Na svět přišla samička Fatu, padesátikilový „drobeček“, kterého jsme sledovali ještě další tři měsíce. Přenos skončil 30. září 2000 a zase to byl velký úspěch co do návštěvnosti i mediálního ohlasu.

Sokolí v srdci velkoměsta

„Nikdy neměňte vítězný tým,“ prolašoval britský fotbalový trenér Alf Ramsey. A tak se po malé odbočce k nosorožcům vrátili na internetové stránky rozhlasu ptáci. Ukázalo se totiž, že přímo v historickém centru Prahy, na jedné z věží Chrámu Panny Marie před Týnem, zahnízdili sokolí. Hnízdění snímaly tři kamery. První z nich přímo v hnízdní budce a jako jediná byla díky přítomnosti infračerveným světlem aktivní i v noci. Druhá kamera sledovala vchod do budky a jeho okolí. Konečně třetí kamera sledovala věž, kde sokolí hnízdili.

To bylo v roce 2001. Sokolí hnízdo jsme sledovali i rok poté, ale v Plzni, zatímco v Praze si udělaly hnízdo poštolky, a to přímo pod střechou budovy Českého rozhlasu. Jako by si o sledování našimi internetovými kamerami snad přímo říkaly...

Odhalení

Velkolepý mezinárodní i domácí ohlas, nové zvířecí celebrity a zájem o primatologii i ohrožená zvířata obecně přinesl projekt Odhalení, který začal v listopadu 2005. Během tří let na něm uživatelé při 4 milionech návštěv načteli jednotlivé stránky víc jak dvacetimilionkrát.

Projekt odstartoval v čase, kdy program soukromých televizních stanic ovládaly reality show typu Big Brother a Vyvolení. Odhalení je ve své první fázi v podstatě parodovalo. V televizi skupina lidí před kamerami jedla, prala se, souložila a řešila úkoly. No... gorilí rodinka v pražské zoo dělala vlastně úplně to samé, jen při tom byla mnohem roztomilejší. A navíc také „soutěžila“ o jedenáct melounů pro nejsympatičtějšího účastníka. Nakonec si na nich pochutnal Richard.

Návštěvníci stránek měli na výběr ze tří kamer v gorilím pavilonu, rozhlas dodával také pravidelné magazíny do ranního vysílání České televize. Před kamerou se narodilo mládě Tatu a rozšířilo tak „rodinu“ sam-

ce Richarda a samic Kamby, Shindy a Kijivu, jejichž jména po pár týdnech projektu znalo snad každé malé dítě. Přenos ze ZOO běží dál, ačkoliv podstata projektu se stále více zaměřuje na ochranu goril ve volné přírodě. Zasluzky projektu ocenila také OSN, což je dvojnásob potěšující v roce, který Spojené národy vyhlásily Rokem gorily.

Odhalení bylo podporováno řadou propagačních aktivit, mezi nimiž nechybělo několik DVD, knihy, trička, spodní prádlo, pexeso a další předměty. Výtěžek z jejich prodeje putoval na zvláštní konto, z něhož jsou financovány aktivity na ochranu goril v Africe.

Originalitu a přínos projektu Odhalení pro vzdělávání ohodnotili také porotci v Bristolu a Berlíně dvěma mezinárodními cenami.

Sochař při práci

V létě 2007 přijel do České republiky „africký Michelangelo“, sochař Lovemore Bonjisi. Mladý talent ze Zimbabwe během svého pobytu v Praze vytvořil své nové dílo. Kamery Českého rozhlasu byly u toho. Zachytili jsme, jak se pod nadanými rukama z kusu kamene stává *Africká královna*.

Byl to jen menší projekt, vlastně „jen“ přenos z botanické zahrady v Troji, ale i ten jsme maximálně využili. Lovemore poskytl několik rozhovorů pro populárně naučnou stanici Leonardo a přítomnost hosta z tak vzdálené země nás dovedla i k otevření otázek o režimu Roberta Mugabeho a celkové situaci v Zimbabwe.

Podobných menších projektů bylo více. Už zmíněná stanice Leonardo třeba na sérii oblíbených knih Černá sanitka o moderních fámách postavila svou rozhlasovou dramaturgii, přičemž nejvýraznější příběhy nabídla ke stažení v MP3 a vydala je na CD. Na podzim roku 2007 vstoupil Český rozhlas také do virtuálního světa Second Life, kde mohou uživatelé prostřednictvím svých animovaných postavíček navštívit naše studio.

Expedice Annapurna

Multimediální projekty nejsou jen výsadou internetové divize Českého rozhlasu a celoplošných stanic. S odvážnými nápady přicházejí také kolegové z regionálních stanic. Například Český rozhlas Region Vysočina navázal v roce 2008 spolupráci se známým horolezcem Radkem Jarošem. Jeho specialitou jsou osmitisícovky a není proto divu, že se vyskytly i v názvu tohoto projektu: Expedice Dhaulagiri & Annapurna.

Radek Jaroš musel během 20 dnů vylézt na dvě hory, což ČRo Region Vysočina monitoroval pravidelnými telefonáty do vysílání. Jaroš z místa posílal také fotografie a krátké videošoty, které Region dával na svoje webové stránky.

Spolupráce se osvědčila, a tak i v roce 2009 mohli být posluchači v Himaláji alespoň na dálku. Tentokrát Jaroš bez doprovodu zdolával osmou nejvyšší horu světa jménem Manaslu.

Jak se točí pohádka

Jiným menším projektem byl pohled do zákulisí Českého rozhlasu. Podívali jsme se s kamerou, jak se natáčí nová pohádka podle Hanse Christiana Andersena. Kamera zachytila při práci herce, režiséra, hudebního skladatele i techniky. Navíc si každý uživatel mohl na chvíli vyzkoušet práci režiséra, který si láme hlavu s vý-

běrem nejlepší nahrávky určitého kousku scénáře.

Hovoříme-li o videozáběrech, nemůžeme nechat stranou videozáznamy některých pořadů s významnými vědci a dalšími odborníky, pořizované ve studiu stanice Leonardo. Rozhlas na svém webu přenáší také koncerty, organizované Radiem Wave a vybraná vystoupení Symfonického orchestru Českého rozhlasu. Archiv je k dispozici na stránce www.rozhlas.cz/multimedia.

Do hlubin historie

Technologie 21. století jsou výbornou příležitostí pro připomenutí velkých okamžiků našich dějin. Konec druhé světové války v Evropě a Pražské povstání připomněla multimediální aplikace „Do hlubin historie“. Když v květnu 1945 němečtí vojáci utíkali ze země, nechávali za sebou zbraně, které zahazovali a utápěli v řekách. V severních Čechách se od té doby mluví o tom, že při jednom útěku Němci utopili v Labi poblíž německých hranic celý tank.

Vydali jsme se ho hledat společně s odborníky z Povodí Labe a potápěči. Aplikace na webu Českého rozhlasu popisuje celé pátrání, vrací se k událostem z konce války a připomíná také zbraně, které se tehdy používaly. Jak se nakonec ukázalo, přímo tank v řece nebyl. Ale dno Labe skutečně vydalo některé předměty z druhé světové války.

Další smutnou kapitolu z dějin Československa připomenuly stránky, pojmenované stručně po roce, kterého se týkají: 1968. Zprovoznili jsme je ke čtyřicátému výročí okupace Československa vojsky pěti armád Varšavské smlouvy. 21. srpna 1968 se však nebojovalo jen o budoucnost země, ale také o budovu rozhlasu na Vinohradské třídě. První den se sovětským vojákům podařilo vysílání na krátkou dobu umlčet, ale po pár hodinách se rozhlas znovu ozval.

Web „1968“ připomíná hrdinství žen a mužů z rozhlasu, kteří měli odvahu i smysl pro improvizaci. Atmosféru doby dokresluje nejenom skoro kompletní zvukový záznam vysílání z 21. a 22. srpna, ale také přes 400 dosud nepublikovaných fotografií, přepisy dobových dokumentů a další materiály.

Paměť národa

Jedním z nejnovějších historických projektů je Paměť národa, zprovozněná v říjnu 2008. Je to digitální archiv vzpomínek veteránů 2. světové války, politických vězňů, ale také těch, kteří stáli na opačné straně – agentů KGB a NKVD, příslušníků StB... Vzpomínají politici i lidé, kteří přežili koncentrační tábory. Tvůrci Paměti národa jsou si vědomi, že subjektivní svědectví mohou být nepřesná a nemusí poskytnout vyčerpávající historický vhled do temných let našich dějin. Minimálně však mohou dosavadní poznatky obohatit.

Portál Paměť národa vznikl na základě spolupráce občanského sdružení Post Bellum, Českého rozhlasu a Ústavu pro studium totalitních režimů. Obsah je dostupný v devíti jazycích: češtině, němčině, angličtině, francouzštině, maďarštině, polštině, rumunštině, ruštině a slovenštině. Vzpomínky doplňují snímky z osobních archivů a zvukové nahrávky.

Mládě pralesa

Zvířaty jsem popis multimediálních projektů začal a u zvířat také skončím. Na podzim roku 2008 očekávali v ZOO Dvůr Králové další významný přírůstek do rodiny ohrožených druhů. Tentokrát čekala mládě „pralesní žirafa“ Etana, samice afrického sudokopytníka okapi. Přenos z pavilonu začal 18. srpna 2008, sameček Ewango přišel na svět 21. září. Celkem jsme příběh Etany a Ewanga sledovali pět měsíců (přenos skončil 15. ledna 2009). „*Sledovat vývoj od konce březosti přes porod až k ukázkové péči Etanky o Ewangáčka, to bylo úchvatné. Díky přenosům se mnoho lidí dozvědělo o životě okapi. Přála bych si, aby takovýchto projektů bylo více, i o jiných zvířatech,*“ zněl jeden z mnoha ohlasů, jimiž se uživatelé s naším přenosem v diskusích rozloučili – a já jím uzavřu i tento zkrácený pohled na patnáct let internetových a multimediálních aktivit Českého rozhlasu.

(Redakčně upravený příspěvek, přednesený na konferenci Multimedia Meets Radio 5. března 2009 v Praze.)

OSOBNOSTI - VÝROČÍ

MgA. Jiří Hraše

Ivan Ruml

11. 1. 1934 Praha – 13. 6. 1996 Praha

Na začátku šedesátých let se konala obvyklá soutěž monologů a dialogů O pohárek Svazu českých divadelních ochotníků v době nečekané vydatné sněhové příkrývky. Soutěžící se sjížděli pomalu, jak se probíjeli sněhem. Už se porota zvedala ze svých míst, když se ve dveřích objevil ještě jeden soutěžící zachumelený jako sněhulák. Porota se opět usadila, soutěžící se oklepal, dvakrát se zhluboka nadechl a šel na jeviště. Vystříhl tam parádně Cyránův monolog a odnesl si vítězství. Jmenoval se Ivan Ruml. Po různých zaměstnáních zakončil jako hlasatel v rozhlasové stanici České Budějovice a po čtyřech letech v regionu přešel r. 1963 do Prahy.

O rok později, vlastně jako nováček v pražském sboru hlasatelů, byl s ostatními podroben hodnocení režiséřského střediska publicistických pořadů. Jeho posudek konstatuje „hlas radiofonní, působící příjemně, který je charakterizován citlivou křehkostí“, zjišťuje, že „se v textu orientuje“ a „jeho intimní a komorní projev disponuje odvážnými intonacemi a proměnlivostí rytmu“. Hlasatel se „vyznačuje svědomitostí, pečlivostí, myšlenkovým rozбором textu. Dobírá se postupně osobitostí a v řadě výkonů dosahuje již charakteru osobnosti“. Úměrně tomu dosáhl v sedmi z celkem osmi sledovaných ukazatelů (jako jsou komentář, fejeton, zpráva, programové hlášení) úspěšného výsledku.

Vystudoval při zaměstnání (1962–1966) Fakultu osvěty a novinářství. Aktivně se účastnil demokratického procesu v roce 1968 a v srpnovém vysílání se postupně ozýval z hlasatelen na Vinohradské, v Armádě i v Nuslích. Vzpomíná na to ve svých zápiscích Ondřej Neff: „U tržnice jsme potkali Ivana Rumla, hlasatele, který sloužil snad od první chvíle. Je to noblesní chlap, jeden z mála, kdo se angažoval, a přesto se obešel bez žvanění. Ruml nerad kecá a je jeden z mála hlasatelů, kdo není nafoukaný na zlato ve svém hrdle a kdo se nerozplývá štěstím, když se slyší v rádiu. Byl strašně unavený. Dřepěl v sedmičce celou noc: ´Dvakrát jsme utkali. Jednou v noci někdo povídá, že jdou Rusáci. Tak jsme to sbalili a foukli. Pak jsme se vrátili a chvíli jsme vysílali dál. Ale teď ráno, ´ podíval se na hodinky, bylo asi tak tři čtvrti na osm, ´ no co, teď přišla vojenská policie. To byla jiná sorta než tamtí, ´ máchl rukou někam dolů po Vinohradské. ´ Byli v takových modrých uniformách. S nikým se nebavili a všechno vyházeli. Na nás nepřišli, zabalili jsme to sami. Nemělo to

rozhlasový hlasatel a redaktor

cenu dělat partyzány. Tak jdu pryč, chci se trochu vychrpat. Nemusím ani říkat, že Ivan Ruml nešel domů spát, ale šel s námi do Armády a zase četl národu až do úmoru.“

Po návratu do hlavní budovy sedal zase v hlasatelně a také patřil k těm, kdo provázeli živě program „Kolotoče“. Po smrti Jana Palacha přinesl kdosi z externistů do budovy jeho dopis na rozloučenou. Ruml jej převzal a před koncem vysílání řekl technikovi: „Dej tam nějakou vážnější hudbu, ještě tu něco mám ...“ – a přečetl dopis Jana Palacha do vysílání. Ve dnech, kdy na zmínky o Palachově smrti bylo embargo, krom několika přesně naplánovaných vystoupení, vesměs uklidňování studentů. V hlášení „vyšším orgánům“ se situace odrazila v těchto větách: „Jediným vybočením z přijatých usnesení bylo přečtení dopisu Jana Palacha, který zařadil do vysílání II. programu 17. 1. v 18.00 bez vědomí kterékoli redakce hlasatel Ivan Ruml. Připojil jej na závěr pořadu Kolotoč, který uváděl přímo do vysílání. Okamžitě po odchodu ze studia mu byl vysloven zákaz vstupu do budovy až do prošetření případu, k němuž došlo 20. 1. Po šetření byl vyřazen ze sboru hlasatelů, pracujících na vysílání, udělena mu písemná důtka s výstrahou a byl finančně postižen. O případu byla podána Vládnímu výboru zvláštní zpráva. ... Aby se zabránilo opakování takových případů, jako byl uvedený svévolný čin hlasatele, byla zavedeny po celé vypjaté období na celých 24 hodin na všech vysílacích pracovištích zvláštní dozorčí služby vedoucích redaktorů.“

Ruml směl po několika měsících pouze natáčet, ale nástup normalizační linie programu ho přiměl k tomu, že 1. 7. 1969 sám podal výpověď z Československého rozhlasu. Vystřídal několik zaměstnání v oborech, kde „směl“. Zpočátku to bylo spíkrování mimo úvazek (a mimo rozhlas), poté čišťování oken a úklid, pak práce číšníka a uklízeče a nakonec topiče.

Do ČsRo se vrátil v roce 1990 jako redaktor a moderátor „zábavného denního pořadu“ – osudného Kolotoče. Autor nekrologu v Týdeníku Rozhlas vzpomíná: „Vrhl se do práce se zápalem sobě vlastním. Do noci sedal nad stříhacím stolem, celé dny trávil u počítače. Psal hluboké, moudré divadelní recenze, natáčel skvělé publicistické pořady na aktuální témata. Odborné besedy střídal setkáními s lidmi moudrymi a nadanými humorem.“

Zemřel náhle. Jednoho dne se skácel na prahu vlastního bytu.

Rudolf Matys

Donát Šajner

21. 1. 1914 Soběslav – 1. 5. 1990 Praha

redaktor, básník

První životní zkušenosti Jaroslava Šajnera (jméno Donát bylo jeho literárním pseudonymem) byly velice tvrdé. Oba rodiče mu zemřeli krátce po sobě v jeho nejranějším dětství (otec na italské frontě I. světové války); byl vychován babičkou a užil si nemálo bídy a příkoří (k těmto zážitkům se vrátil mj. roku 1945 v knížce *Paměti uličníkovy*). Byl pilným autodidaktem; jeho formální školní vzdělání skončilo třetí třídou soběslavské měšťanky, od čtrnácti let se živil jako nádeník, později se vyučil prodávčem textilu. Bylo tedy jen přirozené, že i jeho vstup do literatury byl poznamenán sociálním aktivismem a výrazně levicovým postojem. Šajnerovu básnickou prvotinu *Červený kolotoč* (1935), zřetelně ovlivněnou příkladem Majakovského poetiky, lze zařadit do tzv. druhé vlny proletářské poezie, ale jeho další knížky veršů, vydané v letech 2. světové války (*Řečí země, Den u pramene*) se už nesly z znamení víceméně konvenčního, tradičního lyrického krajinářství, svým zájmem o život vesnického člověka a jeho sociální kontexty byly blízké dobovému literárnímu ruralismu, a svou apoteózou jazyka a národních tradic se vřazovaly do proudu protektorátní lyriky, nescoucího jinotajná slíivá poselství. Ještě před nacistickou okupací se sblížil s literárním kritikem Bedřichem Václavkem (s nímž také spolupracoval na jeho edici středověkých satir) a rovněž se seznámil s Františkem Halasem, na jehož doporučení se roku 1940 stal redaktorem (od roku 1943 vedoucím redaktorem) prestižního pražského nakladatelství ELK. V té době udržoval i kontakty s komunistickým odbojem a mj. také podepsal svým jménem Eisnerovy překlady Michelangelových veršů. V letech nacistické okupace začal psát i prózy, které dílem z naturalistických obrazů vesnického života vytěžovaly přímočará etická poselství (román *Větev dobra*), dílem se dobově příznačně obíraly nejednoznačnými hloubkami lidské psychiky (z nich si zaslouží pozornost zejména po válce vydaná a až překvapivě dobrá novela na dvojnický motiv, *Minulý čas, jež je srovnatelná např. i s díly Egona Hostovského!*). Do této doby můžeme umístit i první Šajnerovy zkušenosti s rozhlasem (zprvu šlo o různé literární publicistické příspěvky, ale ty roku 1943 následovala i dramatická prvotina *Tři postavy hledají Pirandella*; jeho druhá hra, s historickým tématem, *Jakub Kubata*, byla uvedena v roce 1947).

Po válce Donát Šajner i nadále působil jako nakladatelský redaktor a jednoznačně se přitom přihlásil k radikálním kulturně politickým koncepcím KSČ. Roku 1951 získal dlouhodobé stipendium ministerstva zemědělství a tři následující roky žil na vesnici nedaleko rodné Soběslavi. Výtěžkem této „společenské objednávky“ se stal soubor povídek *Vláha*, který líčil zcela v duchu agitáčního „třídního pohledu“ kolektivizaci jihočeské vesnice. (Připomeňme tu ale, že v roce 1950 vyšla i vůbec čtenářsky nejuspěšnější Šajnerova knížka, totiž převyprávění dobrodružných osudů světoběžníka Čeňka Paclta, vydané pod názvem *Zpívající digger*). V letech 1954–1957 pracoval na Ministerstvu vnitra jako kulturní referent Pohraniční stráže.

V roce 1957 nastoupil do právě vytvořené literární redakce Československého rozhlasu (souběžně s mnohaletým jejím vedoucím redaktorem, literárním historikem a editorem dr. Josefem Štefánkem). V redakci měl na starosti především původní českou prózu, později se téměř výlučně soustředil na prezentaci děl literární klasiky. K rozhlasu měl vždycky blízko, měl jej skutečně rád, a také rozhlasové řemeslo, ovšem v duchu dobových představ a požadavků, zvládl dobře, přesto však v druhé polovině 60. let, kdy profil redakce začal rychle směřovat k větší uvolněnosti, svobodomyšlnosti a intelektuální náročnosti, Šajnerova pozice v redakčním týmu ustupovala značně do pozadí, ostatně spolu s jeho pozicí v literárním dění vůbec (své knížky tenkrát vydával jen sporadicky). Dominující roli tehdy v redakci převzaly výrazné osobnosti, jakými byli germanista Jindřich Pokorný, rusisté Václav Daněk a později Zdeňka Psůtková i romanistka Helena Helceletová. (Současnou původní prózu po mnoho let uváděla Dagmar Hubená, poezii se věnovali postupně Antonín Brousek, Viola Fischerová a Rudolf Matys).

Nezdálo se však, že by svým nevýrazným postavením nějak strádal, ani vůči dění v období Pražského jara se nějak nápadně kriticky nevymezoval (dokonce, spolu s většinou redaktorů a režisérů Hlavní redakce literárně dramatické, podepsal manifest *2000 slov*, naštěstí pro jeho další osudy však tyto podpisy už nebyly publikovány!). Rovněž v jeho původní tvorbě začalo docházet k nadějnému obratu – navazoval na svou dřívější dramatickou tvorbu pro rozhlas (hrami *Večer plný hvězd* – 1967, *Válka pokračuje* – 1970, *Rychlík do Banské Bystrice* – 1971, *Chalupa číslo 17* – 1972), ale hlavně: jeho sbírka *Upamatování* (1970) se již úspěšně vymaňovala z přílišné ideové a názorové prvoplánovosti a formální konzervativnosti předcházejících básnických knížek a navázala kontakt se současnější, složitější a osobitější podobou básnické obrazivosti i jazyka. V redakci samé si roku 1968 ke svému „prozaickému“ úvazku s chutí přidal i redigování programového typu *Stopy-fakta-svědectví*, který byl prvním rozhlasovým projektem, jenž ve vysílání systematicky prezentoval původní i překladovou tvorbu v oblasti literatury faktu.

Na jaře roku 1971 převzal v rámci politických prověrek po dr. Štefánkovi, tehdy vyškrtnutém z KSČ, vedení redakce, což bylo chápáno jako jakýsi pokus o „záchranu“ její kontinuity, ale už koncem téhož roku z rozhlasu odešel. Po několikaměsíčním váhání se totiž, pro své rozhlasové okolí trochu překvapivě, stal (hlavně pod vlivem svého přítele, ideologického militanta a „socialistického ruralisty“ Jana Kozáka) tajemníkem přípravného výboru normalizačního Svazu českých spisovatelů a ve funkci vedoucího tajemníka tohoto svazu pak setrval až do svého odchodu do důchodu v roce 1982. Tím si ovšem zvolil pro završení svého života a díla (i pro svou budoucí pověst) snad vůbec tu nejhorší možnost. V této neblahé době pochopitelně vydával knížku za knížkou (sedm nových, ale stále stejnějších básnických sbírek, plných ideově konformních vyznání a zároveň velmi konvenčního, obecného „lyrična“, „po-

zitivních“ chval života apod., vyšlo mu i celých deset výborů z díla (!), ale i knihy próz, značně didakticky zaměřené knížky pro děti atp.), z titulu své funkce byl i překládán do různých jazyků „socialistického tábora“, získal predikát zasloužilého umělce, obdržel Řád prá-

ce ad. Podle řady svědectví byl ale v této své funkci spíš poslušným vykonavatelem politických instrukcí shora, než iniciativním strůjcem nejrůznějších represivních a redukcionistických opatření... Jeho spolupráce s rozhlasem však v této době už téměř úplně ustala.

Josef Melč

22. 1. 1934 Mladá Boleslav – 10. 4. 2002 Praha

Režiséru Melčovi jsme věnovali stať ve Sborníku z tvůrčích akcí SRT za rok 2002 a medailon v knize **99 významných uměleckých osobností rozhlasu** (SRT, Praha 2008).

Proto jej dnes, při nedožitých pětasedmdesátinách, připomeneme slovy jeho blízkého spolupracovníka, literárního redaktora, básníka, spisovatele **Rudolfa Matyse**, která napsal jako nekrolog do Týdeníku Rozhlas (18/2002).

„Odešel opravdu zprostředka intenzivní práce: ještě před pár týdny prchal z nemocnice na revers do rozhlasu, aby tu dokončil definitivní podobu pokračování cyklu Čtete Písmo. Trápil se až doposledka nikdy neuzavřenou představou ideálního uměleckého tvaru, nasažoval se pro ni naprosto bez rezerv. A tak ho muselo zraňovat, kdykoli nenacházel u druhých stejné zaujetí, kdykoli unikali do vyzkoušené rutiny uspěchaného a snadného efektu. S tím jistě souvisí i to, že přímo nesnášel bezpodstatné tlachání, drby, beztvorou rozbředlost laciné banality a plykosti...“

Vždycky mu šlo o podstatu, hodnověrnost slova, a málokdo přesně cítil, že aby se takovým slovo stalo, musí vycházet z ticha a do ticha se zase vracet. Tím ovšem šel „proti proudu“: jeho realizace nikdy nevycházely vstříc konzumentovi, který se chce jen rozptýlovat, ale vyhledávaly spojení se skutečnými posluchači, tj. naslouchajícími. Předpokládaly vnitřní ztišení. Jen tak totiž bylo a je možno vnímat psychologicky propracovanou přesnost, rytmus realizace i jemnost výrazu, k níž vedl herce a kterou prosazoval až do těch nejmenších detailů. Byl jistě moderně citlivým režisérem a jeho podíl na vývoji rozhlasové interpretace literárních žánrů (především poezie a esejistiky) i rozhlasového dramatu je mimořádný. Ale zároveň v něm byla dnes už ojedinělá, vzácná kvalita: až starosvětská, písmácky důkladná poctivost, gruntovnost...

S mimořádně vědoucím citem pro jednotlivé dobové i autorské styly dokázal skvěle realizovat mnoho mo-

režisér

derních literárních a dramatických textů, Holana stejně jako Anouilha či Bergmana. ... Nítený, osobní, neantikvární vztah k tradici ho bytostně předurčovaly k rozhlasovým realizacím závažných textů světové literatury a dramatu: Goethův Urfaust, Lorkova Krvavá svatba, dramatisace Dostojevského Bratří Karamazových a Idiota, Schwobova Křížová výprava dětí a řada dalších jistě budou natrvalo patřit k nezapomenutelným rozhlasovým zážitkům. Zcela unikátní je však jeho vklad do rozhlasové pokladnice klasiky české: Vančura, Vrchlický, Tyl... Víím o čem mluvím: zažil jsem zblízka jeho práci třeba na Máchově Máji, Zeyerově Zeleném vítězi, na středověkém Mastičkáři i barokním Axlarovi, naposledy na Erbenově Kytici. Nad každým textem jsme strávili desítky hodin. A ještě než jsme začali mluvit o každém verši, každé větě (Josef pak připravil svůj obsáhlý písemný výklad pro herce, pro techniku, pro každého kolem), už o textu věděl totéž co univerzitní specialista (byl bez jakékoli licence skutečným vzdělavcem, mimochodem: uměl do hloubky šest jazyků včetně latiny). Ale to všechno pro něho bylo naproste, předběžné minimum.

Byla to pro mne doslova úžasná, inspirativní setkání, která zpravidla daleko přesahovala běžný rozměr pracovního rozhovoru redaktora s režisérem. Že to je zbytečné, nadbytečné? Ale když ono i tohle bylo na výsledku slyšet! ...“

Na závěr několik slov herečky **Věry Kubánkové**: ... „Byl jedním z režisérů, které jsem obdivovala a věřila mu z mnohých důvodů. Vždy byl na práci dokonale připraven, uměl text přečíst do hloubky, žádal na hercích hodně (nespokojoval se s přiblížeností), nepokládal se za neomylného a přijal odlišný názor na věc, byl-li přesvědčen, že je správný. Hodně o sobě pochyboval a jeho pokora před dílem, před autorem a před samotným textem byla bezvýhradná. Kolega Radovan Lukavský ho nazval „služebníkem slova“.

Připravila redakce

Mgr. Jiří Hubička

Josef Štefánek

31. 1. 1919 Šadrinsk (býv. SSSR) – 8. 7. 1972 Praha

Málokdy jsem měl při přípravě a psaní medailonu, jenž má připomenout některou z rozhlasových osobností minulosti, takové rozpaky a nejistotu, jak vzpomínku otevřít a pojmut, jako tomu bylo v případě Josefa Štefánka.

Složky dokladů, které provázejí a dokumentují působení každého pracovníka rozhlasu a jež jsou uloženy v APF, zmizely. V publikacích zasvěcených rozhlasové

redaktor, vedoucí literární redakce HRLD, autor adaptací a dramatisací, literárně teoretických a historických prací

historii nalezneme o Josefu Štefánkovi jen velmi stručné zmínky. Jsou to převážně pouze strohé životopisné údaje, poměrně krátký soupis rozhlasových adaptací, které vytvořil, ještě stručnější seznam vydaných publikací. Ani stopa po bližší charakteristice, ani náznak vypovídající o výraznějších povahových vlastnostech, žádný náznak jakéhosi příběhu. V takové situaci je posledním východiskem obrátit se na pamětníky.